

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 8 кл.

пам'ятник Шевченка у Вашингтоні

НОВА ДОБА

- Ми вже вивчали українську літературу Княжої і Середньої доби. **Княжа доба** була дуже багата на різні твори - народня усна творчість, переписування й перекладення церковних книжок після того, як Україна прийняла християнство та оригінальні твори. Оригінальні твори включали (included) **Слово про закон і благодать** митрополита Іларіона, **Паломник** ігумена Данила, **Літописи**, де були описані історичні події до 1292-го року, **Поучення дітям** князя Володимира Мономаха і **Слово про похід Ігоря**, найкращий твір Княжої доби. Твори Княжої доби були переважно релігійного змісту, мали релігійний характер і були **написані церковно-слов'янською мовою**.
- **Середня доба** це доба татарських нападів і доба козаччини. В той час повстали **козацькі думи**, які співали **кобзарі-бандуристи**. В Середній добі прийшли в Україну також **впливи зі заходу** так, як Гуманізм і Реформація і в Україні почали творити **високі школи** (Острозька Академія і Києво-Могилянська Академія). Літературна мова була даліше **церковно-слов'янська мова**.

ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ (1769-1838)

- **Нова доба в українській літературі почалася 1798-го року (кінець 18-го століття), коли Іван Котляревський видав (published) поему Енеїда українською мовою. Це була перша книжка написана українською мовою і це був початок літературного і національного відродження (revival) України. Тому Котляревського називаємо батьком української літератури. До того часу в Україні писали церковно-слов'янською мовою.**
- Кінець 18-го століття був дуже тяжкий для українського народу. **Україну поневолила Москва.** Цариця Катерина II скасувала самостійність України, примусила Розумовського (останнього гетьмана України) зрештитувати (1764 р.), зруйнувала Запорізьку Січ (1775 р.), прилучила Україну до московської імперії і завела кріпацтво (1783 р.).
- **ІВАН КОТЛЯРЕВСЬКИЙ - народився, жив і помер у Полтаві. Він учив дітей у панів, які жили по селах і для яких працювали українські селяни-кріпаки.** Тому він мав нагоду бачити, як живуть пани і як живуть кріпаки.

Іван Котляревський

- **Енеїда**– це головний твір Котляревського, виданий 1798-го року. Перший твір про Енея написав римський поет **Вергілій (Virgil)**. Він описує, як греки знищили Трою, а троянський принц Еней мусів утікати. **Енеїда** Котляревського є **травестія**, яка базується на поемі Вергілія. **Травестія - це твір, який має гумористичний підхід до серйозної теми. Енеїда Котляревського має гумористичний характер, хоч тема є серйозна.** Вдача Енея і троянців, мова, звичаї, одяг - все це українське.
- В **Енеїді** Котляревського, **Еней і троянці це козаки, які мусіли покинути Січ і шукати нове місце після того, як москалі зруйнували Січ в 1775-ому році.** Це що Котляревський пише про козаків, а не про троянців, бачимо на самому початку поеми:

Еней був парубок моторний

І хлопець хоч куди козак.

“Енеїда” Котляревського – перший твір українською мовою

- **В Енеїді є дуже багато етнографічного матеріалу (folklore).** Котляревський описує життя українців при кінці 18-го століття. Він описує народний одяг, страви, танці, спів, народні звичаї, вірування, похорони (burials). Котляревський згадує славне минуле України за часів Гетьманщини (козаччини) і закликає українців любити рідний край. **Все це надає творіві Енеїда український характер.**
- В Енеїді ми бачимо також, що **Котляревський має демократичні погляди.** Він критикує панів за це, що вони поневолюють кріпаків та знущаються над ними. За це у поемі **Енеїда** пани караються у пеклі.

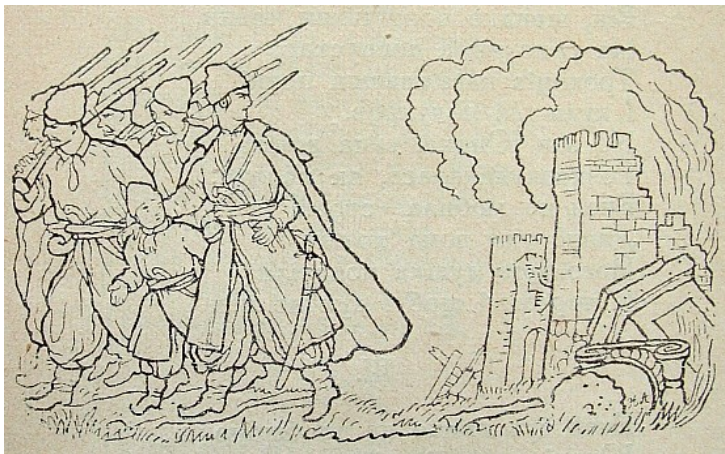
ДРАМАТИЧНІ ТВОРИ КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Наталка Полтавка - це оперета Івана Котляревського, яка є популярна і тепер. Музику до п'єси (play) **Наталка Полтавка** написав **Микола Лисенко**. Головні особи в цім творі є **Наталка і Петро**. Петро любить Наталку, але він бідний і йде у світ, щоб заробити гроші. Минуло чотири роки, а Петро не повернувся. Наталка чекає його, але мама просить її одружитися (get married) зі старшим і багатшим чоловіком. Наталка врешті погоджується, але вертається Петро і вони одружуються.

- У творі **Наталка Полтавка** бачимо, що Котляревський відноситься з прихильністю (любов'ю) до українських селян і українського побуту (way of life). Наталка та інші головні особи хоч бідні, але розумні, працьовиті і глибоко моральні. Твір **Наталка Полтавка** - це була відповідь на один московський твір в яким московський автор насміхається з української мови та українських звичаїв.
- **Москаль чарівник** – це є комедія, яка має один акт. Котляревський докоряє тим, що покидають свої родини і нарід та захоплюються чужим.

- **Котляревський перший почав писати українською мовою. Тим він започаткував нову добу в українській літературі. Найважливіші його твори є Енеїда і Наталка Полтавка. Його наслідували другі письменники, які писали українською мовою.**

1. Коли почалася Нова доба в українській літературі?
2. Де Котляревський бачив, як живуть пани і селяни?
3. Який є головний твір Котляревського? Чому цей твір такий важливий?
4. На яким творі базується поема Енеїда? Що таке травестія?
5. Коли і якою мовою написана Енеїда Котляревського?
6. Чому козаки мусіли втікати із Січі в 1775-ому році?
7. Кого символізують троянці і Еней? Як ми це знаємо?
8. Що сталося в українській історії 1783 року?
9. Як описує Котляревський панів у поемі Енеїда? Де і чому вони караються?
10. Які етнографічні матеріали знаходимо в Енеїді? Який кольорит дає це поемі?
11. Як проявляються демократичні погляди Котляревського?
12. Як проявляється його любов до України?
13. Які драматичні твори Котляревського ми знаємо?
14. Чому Котляревський написав Наталку Полтавку?
15. Хто написав музику до п'єси Наталка Полтавка?
16. Які є головні особи в цій п'єсі/опереті? Як закінчується оперета?
17. Чому називаємо Котляревського батьком української літератури?

троянці (козаки) - горить Троя (Січ)

БАЙКАРІ

Байка (fable) – це коротке оповідання, або вірш, де головними особами є переважно звірята. Байки мають форму алегорії (allegory), то значить, що автор оповідає байку, щоб навчити нас чогось і в кінці байки завжди є якась наука. Байки вживали вже в давніх часах. Найбільше знані байки це байки Езопа (Aesop's fables). Теми (themes) його байок часто вживали інші письменники.

В українській літературі найбільше знані байкарі це **Гулак-Артемівський, Євген Гребінка і Леонід Глібів**. Письменники вживають форму байки, коли через певні обставини (conditions) не можуть говорити ясно. Найбільше популярна байка Гулака-Артемівського називається **Пан та собака**. Собака Рябка цілу ніч не спить, а гавкає, щоб відстрашити злодіїв (keep thieves away). За це його б'ють, бо він не дає панові спати. На другу ніч він вже не гавкає, а спить. За цей час злодії все покрали і Рябка знову б'ють. В цій байці Гулак-Артемівський показує життя кріпаків, які ніколи не можуть догодити панові – щоб вони не робили, то все є зле.

1. Що це таке байка?
2. Згадай українських байкарів.
3. Хто написав байку Пан та собака? Чому пан б'є Рябка?
4. Що означає ця байка?

ГРИГОРІЙ КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО (1778-1843)

Григорій Квітка-Основ'яненко - це перший письменник в Україні, який почав писати оповідання (short stories) й повісті (novels) українською мовою. Його називаємо батьком української повісти. Коли Квітка-Основ'яненко мав п'ять років, він занедужав (захворів) на очі, але раптом у церкві під час молитви почав бачити. Це мало великий вплив (influence) на нього і він був дуже релігійною людиною. Великий вплив на нього мав також український філософ Григорій Сковорода. Григорій Квітка-Основ'яненко писав про долю простих людей. Він описує їхнє життя і звичаї. Найбільше знана його повість це **Маруся**, написана в дуже релігійному дусі.

1. Хто перший писав оповідання й повісті українською мовою?
2. Яку він мав хворобу й що сталося?

3. Який це мало вплив на його творчість?
4. Який український філософ мав вплив на світогляд Квітки-Основ'яненка?
5. Яка є головна повість Квітки-Основ'яненка? Який характер має ця повість?
6. Яке є головне значення Григорія Квітки-Основ'яненка?

РОМАНТИЗМ (romanticism)

У 18-ому столітті в літературі в Європі панував класицизм. Письменники могли писати тільки про ті речі, які ми розуміємо розумом. Письменники мали різні правила - на які теми можна писати і яку форму твори повинні мати. Тому їх твори видавалися штучними (seemed artificial).

- Романтизм прийшов в Україну із західної Європи. Дотепер в літературі панував класицизм, але люди почали домагатися чогось нового. Письменники почали писати про речі, які відчуваємо серцем, або які можемо собі уявити (imagine), і які не завжди можна розуміти розумом, напр. сни (dreams), ворожба (fortune telling), чари (witchcraft). Такі теми можна було знайти в усній народній творчості, так як в народних піснях, казках, віруваннях (то що люди вірили, напр. русалки, мавки і інші духи). Через це учені почали вивчати усну творчість свого народу і так створилася наука етнографії. **В Україні етнографи досліджували народні пісні, думи, усну творчість і вірування**

українського народу. Вони видали збірки (collections) українських пісень та інші пам'ятки фольклору, а також історичні праці так як козацькі літописи і **Історію Русів**. В той спосіб **романтизм зробив багато, щоб розвивалася українська мова і національна свідомість українців.**

- **Багато українських письменників писали твори в романтичному дусі. Баляди Шевченка, Чорна рада Пантелеймона Куліша, оповідання Олена Маркіяна Шашкевича і оповідання Юрія Федьковича є написані в романтичному дусі.**

1. Що це таке романтизм?
2. Яка є головна характеристика романтизму?
3. Звідки прийшов романтизм в Україну?
4. Яка наука почала розвиватися в Україні під впливом романтизму?
5. Який вплив мав романтизм на пробудження національної свідомості?

ВІДРОДЖЕННЯ В ГАЛИЧИНІ - МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ (1811-1843) РУСЬКА ТРІЙЦЯ

- **Маркіян Шашкевич** жив у 19-му столітті. Він народився 1811-го року в селі Підлисса в західній Україні, а помер 1843 року, коли мав 32 роки. Похований у Львові на Личаківському цвинтарі (там поховано багато визначних українців – Іван Франко, Володимир Івасюк). Маркіян Шашкевич, а також його батько і дідо були священиками.

о. Маркіян Шашкевич

- **В той час Україна не мала своєї держави, а була поділена на дві частини: східні землі України належали до Росії, а західні до Австро-Угорщини. До 1772 року західні землі України належали до Польщі і були знищені економічно й культурно – не було ні шкіл, ні освіти, ні української інтелігенції. Поляки завели панщину і дуже гнобили українських селян, які не мали ніяких прав і мусіли працювати на польських**

панів. Українська інтелігенція була вихована в чужих школах і вживала польську або німецьку мову, а українською мовою погорджували (looked down upon) – її вживали тільки селяни. Навіть священники вживали польську мову в проповідях (sermons).

- В часи Маркіяна Шашкевича на східніх землях України вже почалося літературне, а тим самим і національне відродження України. Його почав Іван Котляревський 1798 –го року, коли вийшла друком **Енеїда**, перша книжка написана українською мовою. Від того часу українські письменники почали писати українською мовою.

- Перший свій вірш Маркіян Шашкевич написав польською мовою. Та він побачив, що інші слов'янські народи розвивають свою мову й літературу. Він також прочитав **Енеїду** Котляревського. Шашкевич захопився українською мовою, почав вивчати і збирати народні пісні й перекази, говорити й писати українською мовою.

- **Маркіян Шашкевич розпочав літературне й національне відродження в Галичині (західній Україні). Ми порівнюємо його до Івана Котляревського, який перший почав писати українською мовою на східніх землях України, а також до Юрія Федьковича, який почав писати твори українською мовою на Буковині і тим самим почав літературне й національне відродження на Буковині. Шашкевич перший увів українську мову в літературу в Галичині і в цьому його найбільша заслуга.**
- **РУСЬКА ТРІЙЦЯ** – **Маркіян Шашкевич** і два його товариші – **Яків Головацький** і **Іван Вагилевич**. Вони рішили поширювати українську мову і працювати для свого народу. Тому що вони говорили між собою по українськи, їх називали **Руська трійця**.
- **Русалка Дністрова** – 1837-го року **Маркіян Шашкевич** і його товариші **Яків Головацький** і **Іван Вагилевич (Руська трійця)** видали альманах, який назвали **Русалка Дністрова**. Це була перша книжка написана українською мовою в Галичині (західня Україна), так як **Енеїда** була перша книжка написана українською мовою на східній Україні. Ця книжка була видана в Будапешті (столиця Мадярщини), тому що в Україні не дістали на це дозволу. Було видано 1,000 примірників, але тільки 200 книжок розійшлося між людьми, решту забрала поліція. **Русалка Дністрова** була перша книжка написана українською мовою в Галичині і тим започаткувала літературне й національне відродження в західній Україні.
- **Літературна спадщина Маркіяна Шашкевича не є багата, але різнородна своїм змістом (він не написав багато творів, але його твори є різного роду)**
 - Він писав **ліричні вірші** на особисті теми, де він згадує про своє село і своє дитинство (childhood), напр. вірш **Підлисся**; писав **релігійні вірші**, напр. **Русланові псалми** та **історичні вірші**, в яких прославляв давні часи українського народу.
 - Він робив **переклади** на українську мову, напр. переклад **Євангелії** св. Йоана і деяких частин Євангелії св. Матея.
 - Він **склав читанку** для дітей шкільного віку

- Він написав **оповідання Олена**. Це оповідання розповідає, як пан викрав дівчину, яка називалася Олена, в день її весілля, але ватажок (ringleader) розбійників визволив її. Це оповідання написане в романтичному дусі.
- **Веснівка** це є найбільше знаний вірш Маркіяна Шашкевича. Квітка просить маму-весну, щоб дала їй щасливу долю, але весна відповідає, що можуть прийти морози й буря і знищити її. **Веснівка** – це **алегорія**. Шашкевич справді думає про українську мову й літературу і журиться, щоб вороги не знищили її.
- **Літературна творчість** Маркіяна Шашкевича має **романтичний характер**. Це видно з того, що Маркіян Шашкевич захоплювався народною творчістю, прославляв минувшину, описував таємничі краєвиди і використовував народні вірування.

пам'ятник на могилі Маркіяна Шашкевича у Львові

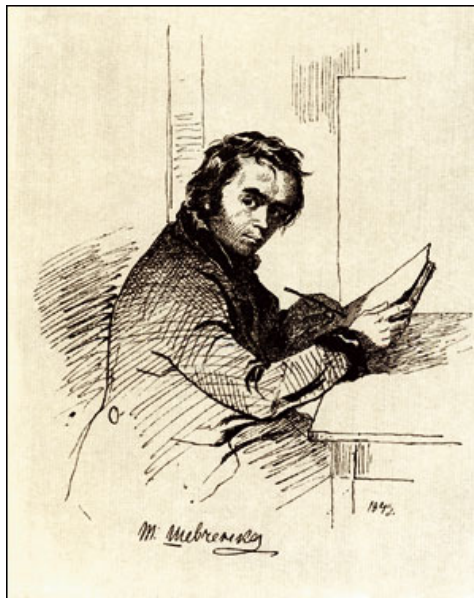
Головна заслуга Маркіяна Шашкевича це те, що він перший в Галичині почав писати українською мовою і тим підніс українську мову на літературну мову. Його наслідували інші письменники і так почала розвиватися українська мова й література в Галичині. Це був початок літературного й національного відродження на західних землях України.

1. Хто, коли і як почав літературне відродження на східних землях України?
2. Хто і коли почав літературне відродження в Галичині?

3. До якої держави належали тоді західні землі України?
4. Коли західні землі України перейшли від Польщі до Австрії? В якому стані була тоді західня Україна?
5. Яку мову вживала тоді українська інтелігенція? Хто вживав українську мову?
6. Коли народився Шашкевич? Хто був його дідо, його батько і сам Шашкевич?
7. Якою мовою почав він писати?
8. Який літературний твір мав на нього вплив і що він почав робити?
9. Що це була **Руська трійця** і хто до неї належав?
10. Що це таке **Русалка Дністрова**? Коли і де була видана? Чому вона важлива?
11. Який є найбільше знаний вірш Шашкевича? Про що говориться у цім вірші?
12. Якого роду твори писав Шашкевич? Який характер мають його твори?
13. Скільки років мав Маркіян Шашкевич коли помер і де похований?
14. Яка є головна заслуга Маркіяна Шашкевича?

ТАРАС ШЕВЧЕНКО (1814-1861)

**Коли б не Він, то й люди б нас не знали,
Коли б не Він, про нас не чув би світ.**

Self-portrait. Indian ink, 1843.

- **Значення Шевченка - Тарас Шевченко найбільший український поет і великий мистець – маляр. Він описував красу української природи (Дніпро, степи). Він**

описував поневолення України москалями і поляками, описував славі часи козаччини і боротьбу з татарами. Він учив українців, як боротися за свої права і свою державу. У поемі Кавказ він каже Борітеся – поборете. В його творах ми бачимо велику любов до України і журбу (worry) за майбутність України. Ми називаємо його Пророком, бо він віщував, що Україна визволиться з неволі. Його твори перекладено на майже всі мови світу. На поезії Шевченка виховувалися і будуть виховуватися молоді покоління українського народу.

- **Життя Шевченка** – народився на Київщині в родині селянина-кріпака 9-го березня 1814-го року. Його мама померла, коли він мав 9 років, а батько, коли він мав 11 років. Коли Шевченко мав 24 роки, його викупили з кріпацтва і він вступив до Академії Мистецтв вчитися малярства. Він був членом Кирило-Методіївського Братства і за це його москалі арештували. Шевченко дістав кару 10 років заслання із заборонаю писати й малювати. Після заслання йому заборонили вертатися в Україну і він помер в Петербурзі 10 березня 1861 року. Похований коло Канева над Дніпром так, як він просив у **Заповіті**.

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В 1840-ому році вийшов друком перший **Кобзар** - збірка його віршів. Московські критики неприхильно поставились до **Кобзаря**, але в Україні **Кобзар** викликав велике захоплення.

Кобзар – виданий 1840 р.

Твори Шевченка ділимо на **баляди, побутові поеми, історичні поеми, суспільно-політичні поеми та ліричні вірші**. Шевченко також написав драму **Назар Стодоля**, яка своїм змістом є подібна до **Наталки Полтавки** Котляревського.

БАЛЯДИ - це були перші твори Шевченка. Вони написані в романтичному дусі. Ці твори є базовані на народніх віруваннях, де знаходимо щось таємниче і фантастичне, напр. русалки, ворожка. Найбільше знані баляди Шевченка це:

1. **Причинна** – починається описом Дніпра в час бурі (Реве та стогне Дніпр широкий). Дівчина любить козака, але він іде на чужину і не вертається. Дівчина дуже тужить за ним і йде до ворожки. Ворожка дає їй зілля. Вона п'є це зілля і блукає вночі коло Дніпра. Русалки виходять з Дніпра і залоскочують її. Козак повертається, бачить неживу дівчину і сам себе вбиває.
2. **Тополя** – дівчина любить козака, але він іде на чужину і там вмирає. Дівчина тужить за ним і йде до ворожки, яка дає їй зілля і вона стає деревом – тополею. Шевченко написав також баляди **Утоплена, Лілея, Русалка**.

ПОБУТОВІ ПОЕМИ - у побутових поемах Шевченко з великим зрозумінням описує трагічну долю української дівчини і матері. Найбільше знані побутові поеми Шевченка це **Катерина, Наймичка і Сова**.

1. **Катерина** - дівчина любить москаля, але він залишив її разом з дитиною. Вона йде в Московщину шукати його. Вона знаходить його, але він відкидає її і вона з розпуки топиться.
2. **Наймичка** – дівчина підкидає свого маленького сина Марка багатим людям, які не мали дітей. Вони дуже тішаться дитиною і беруть її до себе. Ганна, мати дитини, приходиться до них і проситься в найми. Вони приймають її і вона все своє життя живе як наймичка (as a servant), щоб бути близько свого сина і піклуватися ним. Тільки тоді, коли вмирає, признається Маркові, що вона його мати.
3. **Сова** – мама мала одного сина і завжди мріяла, який він буде щасливий. Але москалі забрали його до війська (до війська забирали на 25 років, так що майже ніхто не повертався додому). Десять років чекала мама на сина, але він не повернувся. З туги і жалю за сином вона збожеволіла/одуріла (became insane). Діти на селі сміялися з неї і називали її совою.

ІСТОРИЧНІ ПОЕМИ – в історичних поемах Шевченко описує часи козаччини (про козаків оповідав йому його столітній дід). Шевченко пише, які відважні були козаки і як боролися проти ворогів України. Найважливі історичні поеми це:

1. **До Основ'яненка і Іван Підкова** – в цих поемах Шевченко порівнює часи козаччини і той час, коли жив Шевченко. Він згадує, яка славна була Україна, коли панували козаки і яка бідна і поневолена москалями була Україна в часи Шевченка.
2. **Розрита могила** - Шевченко називає Україну мамою і запитує чому Україна так терпить і чому вороги її так нищать. У поемі **Розрита могила** Шевченко дорікає Богданові Хмельницькому за те, що Хмельницький заключив договір з москалями (Переяславський договір). Москва нищить Україну і навіть могили (символ волі) розкопує. Москва шукає в тих могилах скарби і хоче їх загарбати/забрати.
3. **Гамалія** – ця історична поема розповідає про морські походи козаків проти турків і татар, щоб визволити козаків, яких турки забрали в ясир (неволю). Поема починається прегарною молитвою. Козаки просять Бога, щоб не дав їм померти в неволі, бо тоді вони мусіли б прийти на Божий суд у кайданах, а це великий сором (встид) для козака. Козаки визволяють невольників і з піснею повертаються на Січ.
4. **Гайдамаки** – це найдовша історична поема Шевченка. В цій поемі Шевченко описує повстання селян проти польських панів, які завели в Україні панщину (українські селяни мусіли задармо працювати на панів і не мали жадних прав, пан міг їх навіть убити). Про ці повстання оповідав Шевченкові його дід.
5. **Невольник** – описує, як москалі зруйнували Запорізьку Січ. Степан пішов на Січ і в бою попав у турецький полон. Турки випалили йому очі, коли він хотів утікати. Він стає кобзарем, повертається додому і розповідає про турецький полон і про зруйнування Запорізької Січі москалями.

кобзар-бандурист

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ПОЕМИ – ці поеми є найважливішими для національного відродження українців. Коли Шевченка викупили на волю, він відвідав Україну і побачив, як москалі нищать Україну, і як московські пани знущаються над селянами-кріпаками. Він почав писати вірші повні гніву (full of anger) проти Москви і написав тоді свої політичні поеми. Найважливіші суспільно-політичні твори Шевченка це **Сон, Кавказ, Великий льох, Посланіє, Неофіти**.

1. **Сон** – це політична сатира. Шевченко описує, як він летить з Києва до Петербургу (в той час – столиця Росії). Він летить понад Україною і бачить, яка гарна Україна. В той сам час він бачить, як московські пани знущаються над українськими селянами-кріпаками, як мати жне пшеницю на панщині, а її дитина вмирає з голоду, як у матері забирають самотнього сина. В Петербурзі бачить царя і царицю і насміхається з них. Бачить також пам'ятник, який збудувала цариця Катерина II для Петра I і згадує, як вони обоє нищили Україну (цар Петро I після битви під Полтавою, знищив тисячі козаків при будові Петербургу, а цариця Катерина II зруйнувала Запорізьку Січ і завела кріпацтво в Україні).
2. **Кавказ** - Шевченко починає поему переказом/легендою про Прометей, якого боги покарали за це, що Прометей дав людям вогонь. Прометей прикутий до Кавказьких гір і орел йому дзьобає серце. Однак (але) серце Прометей швидко відроджується.

Прометей прикутий до кавказьких гір

В цій поемі **Шевченко прославляє кавказькі народи, які довгі роки провадили боротьбу проти московського поневолення (і ще далше провадять)**. Шевченко пише, що ніхто не може скувати душу людини і що людина завжди буде

змагати до волі. Він закликає до боротьби проти московських тиранів і вірить, що правда переможе

Борітеся - поборете!

Вам Бог помагає!

Шевченко критикує московський імперіалізм і каже, що москалі вміють тільки будувати тюрми і поневолювати інші народи.

3. Великий льох - у цій поемі виступають три душі, які Бог не хоче пустити до раю тому, що вони в якийсь спосіб допомогли москалям поневолити Україну. Одна душа перейшла з повними відрами дорого, коли Хмельницький їхав до Переяслава присягати Москві, друга душа карається за те, що напоїла московському цареві Петрові коня, як він їхав з Полтави після бою з Мазепою, а третя душа маленькою дитиною усміхнулася до цариці Катерини. Тим часом москалі розкопують льох (cave, cellar) і шукають скарбів, але не знаходять нічого.

4. Неофіти - тему до цієї поеми взяв Шевченко з римської історії. В цій поемі Шевченко розповідає про переслідування християн за часів Нерона (Nero). Шевченко пише про одну матір/маму. Її син став християнином і його кидають диким звірям. Після смерти сина, мама стає християнкою. **Головна думка** є та, що **людина може вмерти, але ідея не вмирає, а живе далі.**

5. Посланіє - Шевченко звертається до всіх українців - мертвих, живих і ще не народжених, до тих, що живуть в Україні і тих, які живуть поза Україною. Шевченко виступає проти кріпацтва і закликає українців любити Україну, знати рідну мову, історію, культуру, бо тільки одна є Україна в світі. **Він закликає нас любити свій нарід, об'єднатися і спільно працювати для добра свого народу:**

Обніміться ж, брати мої,

Молю вас, благаю!

Поема Посланіє стала дороговказом (guide) для українців на шляху до національного відродження.

ЛІРИЧНІ ВІРШІ – це короткі вірші, які Шевченко писав переважно на засланні.

В цих віршах він пише про себе і про свої переживання. Він пише, як йому важко жити на засланні серед чужих людей. Він пише, як він важко переживає те, що його забрали з прегарної, сонячної України і загнали в московську пустелю (desert/wasteland), а

особливо те, що йому заборонили писати й малювати. Головна тема його віршів написаних на засланні це велика туга за Україною і його велика любов до України.

Я так її, я так люблю

Мою Україну убогу...

Він просить Бога, щоб не дав йому померти на чужині, а дозволив повернутися в Україну і ще раз побачити рідний край.

1. Коли і де народився Шевченко? Коли і де помер? Як довго жив?
2. Як довго був він кріпаком? Як викупили його з кріпацтва?
3. Коли знесено кріпацтво в Україні – в Галичині? На східних землях України?
4. Що це було Кирило-Методіївське братство? Яке було їх ставлення до кріпацтва?
5. Як довго був Шевченко на засланні? Що заборонив йому московський цар? Де він мусів жити, коли його звільнили зі заслання?
6. Коли появился **Кобзар** Шевченка?
7. Як поділяємо творчість Шевченка?
8. Назви найбільше знані балади Шевченка. В якому дусі вони написані?
9. Назви три побутові поеми Шевченка. Який їх головний зміст?
10. Назви історичні поеми Шевченка. Яку добу в історії України описує Шевченко?
11. Яких трьох сусудів-ворогів України згадує Шевченко у своїх творах?
12. Які поеми описують боротьбу козаків з татарами і турками?
13. Які історичні поеми показують, як москалі руйнують Україну?
14. Найдовша історична поема Шевченка? Проти кого і чому билися українські селяни?
15. Назви суспільно-політичні твори Шевченка. Проти якого сусіда-ворога вони звернені? Яка є головна ідея його суспільно-політичних творів?
16. Ліричні твори – де переважно написані і яка їх головна тема?
17. Чому Шевченко має таке велике значення для українців?

ЛЕКТУРА – твори до прочитання (поділити між літературою й українською мовою): **Енеїда** Котляревського (початок поеми), відео про Енея (30 хвилин), **байки** Глібова, **Веснівка** Шашкевича, **Чорна рада** Пантелеймона Куліша, **Причинна**, **Наймичка**, **Розрита могила**, **До Основ'яненка**, **Гамалія**, **Сон**, **ліричні вірші** Шевченка